

Гуменюк В. В.,
Заслужений юрист України,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та
історії держави і права
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК» м. Київ, Україна,
e-mail: humeniukvv@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8562-4389>

ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДАЛЕКОСХІДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Актуальність цієї роботи обумовлена подіями, які відбулися на території України з 2014 року, а саме: анексія Автономної Республіки Крим, військове вторгнення на схід України, а також повномасштабне військове вторгнення 24 лютого 2022 року на Українську державу, що є прикладами (р)осійських експансіоністських амбіцій та імперіалістичної політики. Об'єктом дослідження є державотворчі процеси, що відбувалися на початку минулого століття на території Далекého Сходу. Предметом дослідження є політична діяльність, яка відображається як ключовий аспект державотворення Української Далекосхідної Республіки.

Метою цієї роботи є уточнення відомих раниш, але недостатньо досліджених, виявлення нових фактів, поглиблення вивчення знань про Українську Далекосхідну Республіку, загально відома як «Зелений Клин», аналіз реального стану предмета дослідження. Для досягнення поставленої мети в роботі вирішували наступні завдання: розкрити і висвітлення один з етапів історіографії та державотворення Української нації, до якого належить утворення Української Далекосхідної Республіки, що тривало з 1917 року по 1922 рік; славної, героїчної сторінки у літописі боротьби Української нації, за волю, незалежність, самостійність держави.

Дослідженням про Українську Далекосхідну Республіку та феномен українського національного руху, що існував на Далекому Сході у 1917-1922 роках і став результатом національної самоорганізації місцевого українського населення, займались українські та зарубіжні науковці: І. І. Шимонович, І. Світ, Т. Француз-Яковець, М. Новицький, І. Багрянний, Ф. Ф. Буссе, П. Беркут, В. Кубійович, В. Кабузан, А. А. Кауфман, В. С. Ілліч-Світлич, О. Мицюк, , Т. Олесіюк, А. А. Попок, Ф. Заставний, В. Чорномаз, І. Нам, М. Марунчак та інші.

В процесі дослідження використовували комплекс загальнонаукових, спеціально-історичних, спеціально-юридичних та філософських наукових методів і підходів, а також принципів історизму, об'єктивності, всебічності та системності.

Вивченню поняття «державотворення» одним з перших приділяв американський вчений Чарльз Тіллі, який у 1975 році визначив, що «державотворення» – це тривалий процес утвердження держави, яка з метою захисту у громадян утворювалась у зв'язку необхідністю в організованій силі [1]. Своєю чергою можемо припустити, що «державотворення» – це складний історичний процес, що охоплює сукупність соціальних, політичних, економічних та культурних змін, які призводять до виникнення та розвитку держави. Це не просто створення державних інститутів, а формування унікальної політичної системи, яка відображає історичні, культурні та соціальні особливості певного народу чи нації. Отже, у такому випадку ключовими аспектами державотворення Української Далекосхідної Республіки у період з 1917 року до 1922 року слугують політичні процеси, що виявилися в участі українських організацій у виборах до представницьких органів різного рівня та зусиллях зі створенням українських військових формувань.

Одразу після повалення царизму завдяки зусиллям військовослужбовців-українців, які прагнули до національної самоорганізації, розпочали виникати Українські військові ради. При цьому в тилу заснуються військові клуби, громади, комітети, які першими висунули вимогу українізації армії, яка ґрунтувалася на принципі національно-територіальної автономії України та передбачала реорганізацію армії за національно-територіальним принципом з виділенням військовослужбовців-українців із загально(р)осійських частин в особливі національні підрозділи з подальшим зведенням їх у з'єднання з Україною. Разом з тим участь у виборах до представницьких органів різного рівня стала у цей період важливим напрямом суспільно-політичної діяльності українських організацій Далекого Сходу. Так, Українські Громади брали активну участь у перших демократичних виборах до органів місцевого самоврядування, що відбулися влітку 1917 року. Українські організації сподівалися на реалізацію своїх інтересів у національно-культурній сфері, що втілювалося на зборах Благovesенської Української Громади, що відбулися 23 квітня 1917 року. Відтак була необхідність у голосах від українців, що, як наслідок, стало причиною ухвалення рішення про необхідність увійти до блоку з якоюсь політичною партією. Всупереч прагненням українців до абсолютної автономії України місцева спілка республіканців виступала проти встановлення в (р)осії конфедеративної республіки, а соціал-демократи відстоювали гасло захисту пролетаріату. Так, вибір зроблений на користь есерів, програма яких виявилася відносно прийнятною, оскільки проголошує конфедеративну республіку та захист інтересів усіх трудящих класів. Означений блок надавав безперечні переваги для українців і можливість провести свого кандидата.

При цьому у листопаді 1917 року відбулися вибори до все(р)осійських установчих зборів, на яких Амурська обласна українська рада висунула свій список, до якого входили видатніші українські діячі Амурської області, у тому числі Л. Король, який очолював український список та заявив про необхідність селянам отримати землі за викуп, що слугувало підставою для загально(р)осійських лівих партій для розгортання активної агітаційної кампанії проти українського списку. Крім того, Тимчасовий далекосхідний український комітет звернувся до всіх українців Далекого Сходу із закликом підтримати український список, кандидатів якого в політичному відношенні було визначено як українських трудовиків-есери. Хоч і була абсолютна підтримка усіма українськими організаціями Далекого Сходу, але так і не вдалося обрати до установчих зборів українського кандидата від Далекого Сходу, що пов'язано із відсутністю необхідних сил і коштів. З аналогічних причин у Свободненському окрузі агітацію фактично змушені були вести лише дві особи, які друкували листівки, що розповсюджувалися в українських селах. Список Свободненської української окружної ради включав, зокрема голову Л. Глібоцького, який набрав необхідну кількість голосів і був обраний депутатом установчих зборів Української Далекосхідної Республіки. Влітку 1922 року Свободненська, Бочкаревська та Завітинська українські ради висунули списки кандидатів на виборах до народних зборів Української Далекосхідної Республіки, проте внаслідок фальсифікації результатів голосування з боку комуністів вдалося провести лише одного кандидата від Завітинської ради [2, 3].

Що стосується Маньчжурської української окружної ради, то вона ухвалила рішення голосувати до установчих зборів за кандидата від (р)осійської соціал-демократичної робітничої партії (меншовиків), яка повинна була підтримувати українські національні вимоги, що пов'язано із побоюванням необранням свого кандидата, адже від Маньчжурії обирався лише один депутат, через що вирішили віддати свої голоси тій партії, програма якої більшою мірою відповідала сподіванням Української нації [4].

Одночасно з цим у місті Микільськ-Усурійському місцева Громада висунула самостійний список, який включав 20 кандидатів. Більшість голосів на цих виборах отримали блоки рад та соціалістів. У Микільськ-Усурійському О. Ступак, який очолював український список, став голосним міської думи. Також українці брали участь і у виборах до органів земського самоврядування, до керівних посад яких обиралися багато видатних українських діячів. Восени 1917 року відбулися вибори у повітове земство, на яких Микільськ-Усурійська Громада, не встигнувши виставити свій список, ухвалила рішення про підтримку списку партії есерів як партії, яка виявила свою згоду відстоювати в земстві суто національні інтереси українського населення міста та області і відстоює федеративно-демократичну республіку, найширше самовизначення народів у (р)осії в культурно-освітньому, політичному та економічному відношеннях.

У прийнятій у листопаді 1920 року III сесією Української Далекосхідної крайової ради особливій резолюції, присвяченій даному питанню, констатувалося, що вирішення майбутнього Далекого Сходу без участі представників від українського населення, яке становить більшість всього населення Далекого Сходу, суперечить елементарним правам нації та принципам народів, у зв'язку з чим вказана крайова рада наполягала на розроблення закону про вибори за участю представників українського населення. Шляхом парламентарної боротьби українці повинні змусити владу реалізувати їхні вимоги та національні права, у зв'язку з чим вона закликала взяти активну участь у виборах. Сесія доручила Українському Далекосхідному Секретаріату звернутися від імені згаданої крайової ради до органів, які надають собі право вирішувати майбутнє цього краю з вимогою надати місце у своєму складі представникам українського населення. Український Далекосхідний Секретаріат закликав українські організації до бойкоту цих виборів. Українці міст Хабаровська та Свободного висунули свої списки та взяли участь у виборах, оскільки українські організації Приамур'я не встигли вчасно отримати відповідні інструкції центральних органів. Список Хабаровської української окружної ради отримав недостатню кількість голосів, у зв'язку з чим не було обрано до установчих зборів. Незважаючи на це, В. Кийович спільно з Л. Глібоцьким взяв активну участь у роботі над відповідним розділом Конституції Української Далекосхідної Республіки, яким закріплювалося право національних меншин на національно-культурну автономію [5].

Отже, на підставі проведеного дослідження було визначено, що Український національний рух на Далекому Сході у період 1917-1922 років набуває політичного характеру, що найбільш яскраво виявилось в участі українських організацій у виборах до представницьких органів різного рівня та зусиллях зі створення українських військових формувань. Українці брали участь у виборах до органів земського самоврядування, до керівних посад яких обиралися багато видатних українських діячів. Українські організації взяли участь у виборах до представницьких органів регіонального рівня. З першого погляду результати участі українських організацій у виборах виглядають досить скромно, але сам факт їхньої участі у виборах є важливим свідченням зростання рівня їхньої політичної зрілості та виходу за рамки лише культурно-освітньої діяльності. І це було за наявності недосконалості виборчого процесу в умовах першого досвіду становлення демократії та фальсифікації результатів голосування.

Список використаних джерел:

1. Charles Tilly. *The Formation of national States in Western Europe* / Edited by Charles Tilly; contributors, Gabriel Ardant. Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1975 xiv, 711 p. URL: <https://catalogue.nla.gov.au/Record/304742> (дата звернення: 01.10.2024).
2. Траф'як М. *Український рух на Далекому Сході (Публікація спогадів Л.Глібоцького)* // *Золоті ворота*. Київ, 1993. Вип. 5. С. 51, 54, 55, 58, 59.
3. *Українство на Далекому Сході* // *Нова Україна*. Календар на рік 1921-й. Владивосток, 1921.

С. 148.

4. Довганюк-Довгань А. Маньчжурська Українська Окружна Рада // *Далекий Схід*. 1938. № 7. С. 124

5. Кийович В. Передмова // *Світ І. Український Далекий Схід. З передмовою та доповненням Василя Кийовича. Одеса-Хабаровськ, 1944. С. 56.*

